

DINASZTIKUS HŰSÉG EGY DINASZTIANÉLKÜLI KORBAN

Az első világháborút követően a magyar politikai elit zsidósággal kapcsolatos nemzeti stratégiája megváltozott. Az önmagát a magyar nemzet részeként felfogó neológ elit a dualizmus időszakára aranykorként tekintett. Írásomban azt vizsgálom, hogy a neológ Egyenlőség című lapban, a Horthy-korszak Magyarországhoz való lojalitás mellett, miként jelent meg a Dinasztia és az elpusztult Monarchia iránti sóvárgás, miközben az Egyenlőség sem vonhatta ki magát a Horthy-korszakban főáramban lévő Habsburg-ellenes, függetlenégi diskurzus hatása alól.

Az 1920. februárjában összeült nemzetgyűlés legfontosabb feladat az államforma és az állami főhatalom kérdésének tartós rendezése volt. Az államforma ügyében a nemzetgyűlésben jelenlévő valamennyi politikai erő között konszenzus volt. Úgy vélték, hogy a királyság intézményének nem lehet alternatívája. A köztárság államformáját a forradalmakkal és a káosszal kapcsolták egybe. Azonban a pártok között sok más kérdésben vita bontakozott ki. Az államfő hatalomgyakorlásának ügyében jelentősen eltértek a vélemények. Alapvetően két közjogi álláspont határozta meg a politikai diskurzust. Az egyik – az úgynevezett legitimista felfogás – szerint az 1918. november 13-iki eckartsau-i lemondó nyilatkozat közjogi értelemben érvénytelen, a jogfolytonosság alapján Magyarországnak van törvényes királya. Szerintük IV. Károly trónhoz való joga vitathatatlan. Visszatéréséig valamelyik Habsburg főherceget szerették volna nádorrá vagy kormányzóvá választani. A másik – az úgynevezett szabad királyválasztó – álláspont szerint a Monarchia felbomlásával és a király lemondó nyilatkozatával a Habsburg-ház 1723-tól fennálló trónöröklési joga érvényét veszítette. A királyválasztás joga így visszaszállt a magyar nemzetre. Természetesen miután nem ismerték el IV. Károlyt királynak az ideiglenes államfőt sem a Habsburg dinasztia valamely tagja közül akarták választani.¹

Romsics Ignác szerint a két közjogi álláspont mögött eltérő társadalmi, gazdasági érdekek és politikai nézetek álltak. A legitimisták fő

---

¹ ROMSICS 2005. 138.

erejét a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja jelentette. A szabad királyválasztók részben Horthy tisztjei és személyes hívei, illetve nagy számban a dualizmus kori függetlenségi érzelmű kisgazdák közül kerültek ki.² A legitimista–szabadkirályválasztó ellentét a dualizmus-kori közjogi vitát váltotta fel.

1920. februárjában a nemzetgyűlés – kompromisszumos megoldásként – elfogadta az állami főhatalom ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikket, március 1-én pedig Horthy Miklóst kormányzóvá választotta. Majd 1921-ben IV. Károly két visszatérési kísérlete után a nemzetgyűlés az 1921. évi XLVII. törvénycikkben „IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről” döntött. A törvényes rendezés ellenére a legitimista–szabadkirályválasztó vita a Horthy-korszakban mindvégig jelen volt.

Az első világháborút, illetve a trianoni békét követően létrejött független nemzetállami Magyarország a korábbi Magyarországhoz viszonyítva jelentős területi veszteségeket szenvedett el. Az új határok nemcsak a lakosság számát csökkentették, hanem összetételét is módosították. A magyarországi társadalom soknemzetiségű jellege megszűnt. Emellett átalakult az ország gazdasági, társadalmi, vallási, politikai struktúrája. A régi dualista politikai elit helyett, új politikai elit került a főáramba, mely meghatározta a két világháború közötti Magyarország arculatát. A dualista időszak nemzetkonceptcióját új nemzettudat váltotta fel, új kultuszok, új szimbolizációk kerültek előtérbe. Ezek a változások meghatározták a többségi társadalom új elitjének zsidókkal kapcsolatos attitűdjeit.

A magyar társadalmat a két világháború között áthatotta a határok kérdése. Nem volt olyan politikai erő az országban, mely ne helyezett volna hangsúlyt a területi revízió kérdésére. Ugyanakkor a politikai eliten túl az egész magyar társadalmat meghatározta a békeszerződéssel kapcsolatban a kollektív, nemzeti veszteség érzése.³ A korszak ideológiai, történeti kulcsfogalmait szintén áthatotta a határok kérdése. Zeidler Miklós a köztudat és a közgondolkodás szerves részét képező verbális vagy képi toposzok, közhelyek felől közelít a határok társadalmi és politikai kérdésének kultuszjellegű megnyilvánulásaihoz.

---

² ROMSICS 2005. 138.

³ ZEIDLER 2001. 160-161.

Ilyen toposznak tekinti a keresztény, nemzeti, ellenforradalmi vagy irredenta jelzőt, amelyek a „politikai rendszer s részben a korszak ön-definíciói voltak”.⁴

Zeidler vizsgálatának kultusz-koncepciója élesen elkülöníti a politikai és történeti kultuszokat a vallások kultuszaitól. Az előbbieket természetes sorsának látja a kiüresedést, ebből eredően egyrészt az individualizálódást, heterogenizálódást és erodálódást, másrészt a külsődlegessé, felületessé válást és gyors összeomlást. Okát a politikai és történeti kultusz lényegéből fakadónak vélt felületességben, egyetemességben és mesterséges leegyszerűsítésekben látja, mivel „a kapcsolat elvész egyfelől az elv és a személyiség, másfelől az elv és a valóság között.” Nézete szerint ebben az is közre játszik, hogy a „vallások és kultuszaik tartósabbak, hiszen kiindulópontjuk eleve mítikus és misztikus, a történeti hagyomány viszont a továbbörökítés során hosszabb távon rendszerint új és új tartalmakkal bővül, folyamatosan „korszerűsödik” – mintegy aktuális üzenetet kap és távol kerül az alapját képező eseménytől.”⁵

A vallás és kultusz kapcsolata ebben a problematizálásban inkább párhuzamként jelenik meg. Zeidler elismeri, hogy „az új jelképek a már jól ismert bibliai történetek és szimbólumok segítségével könnyebben beágyazódhattak a köztudatba”, valamint „az 1848/49-es szabadságharc motívumai között találtak olyanokat, amelyeknek az új irredenta jelképeket meg lehetett feleltetni”. A jelenség értelmezésében azonban a „jóhiszemű blaszfémia” és az eredeti jelentés „kontextuson kívüli” degradálódásának gondolata jelenik meg. Gillo Dorfles szavait idézve Zeidler elemzése a politikai és történelmi kultuszt a „hamis mítoszteremtés és hamis ritualitás” köntösébe öltözteti.⁶

Gerő András nézete szerint a szimbolikus politika funkcióját tekintve a Horthy-korszakban a fedőkultúra szerepét töltötte be.⁷ A „tényleges viszonyokat elfedő” kultusszá vált abban az értelemben, hogy a

„trianoni béke után létrejött a független Magyarország, a magyar nemzetállam, de ez az ország csak halvány visszfénye volt annak, amiben a nemzetvallás megszületett. Következésképpen minden gesztusában egy olyan »realitást« sugallt, ami már nem létezett.

---

⁴ ZEIDLER 2002. 9.

⁵ ZEIDLER 2002. 10

⁶ ZEIDLER 2002. 10

⁷ GERŐ 2004. 297.

Immár más szempontból, de megint szétvált a szimbolikus és az úgynevezett »reálpolitika« a két háború között a spirituális realitás a hivatalosság része lett, csak hogy a magyar állam nem az volt, aminek látni szerették volna. A szimbolikus politika lett hatalmpolitikai realitás, miközben a nemzetközi hatalmpolitikai realitás ezt szimbolikussá tette.”⁸

A hatalmi és a szimbolikus politikát egyaránt meghatározta az ország területvesztése. Kezelendő valósággá vált, és új struktúrákat hozott létre. A közösségi emlékezetnek pedig tudatos oktatás- és szimbolikus politikai program keretében meghatározó részévé vált. Az állami főhatalom kérdésével és Horthy személyével kapcsolatos kultuszok a nemzetvallás adott történeti, társadalmi és politikai kontextusban való manifesztálódásának tekinthetők.⁹ Jelképeikben, rítusaikban, értelmezéseikben ráépülnek a korábbi szimbolikus politikai értelmezésekre, beépítve azokat vagy szembehelyezkedve velük.¹⁰ A magyarországi neológ elitnek igazodnia kellett ehhez a tendenciához.

Az első világháború után a magyar véleményformáló elit zsidósággal kapcsolatos nemzeti stratégiája megváltozott. A korábbi asszimilatív nemzetkoncepciót az etnicista stratégia váltotta fel. A Monarchia időszakának felfogása izraelitát és keresztényt különböztetett meg, az új stratégia zsidó és magyar differenciálást alkalmazott. A nemzetkoncepció megváltozását az 1920. évi XXV. törvénycikken keresztül lehet a legjobban szemléltetni. Az országon végig vonuló antiszemita hullám leszerelésére hozott numerus clausus néven ismert törvény a felsőoktatásba való bejutást szabályozta az adott nemzetiség vagy népfaj számarányának megfelelően. Annak ellenére, hogy a törvényben az a szó, hogy zsidó vagy izraelita nem szerepelt, egyértelmű, hogy a jogalkotó a középosztálybeli zsidó fiatalok diplomás értelmiségiekké válását szándékozott korlátozni. A törvényt a zsidóságra, mint „nemzetiségre vagy népfajra” alkalmazták, ami egy-

---

⁸ GERŐ 2004. 292.

⁹ Zeidler az irredenta kultusz társadalmi meghatározottságait inkább szociálpszichológizáló keretek között kísérli meg értelmezni. Lásd ZEIDLER 2001. 188-189.

¹⁰ GLÄSSER – ZIMA 2009. 75.

értelmű szakítást jelentett a dualizmus időszakára jellemző „izraelita vallású magyar” koncepcióval.

A világháborút követő területcsökkenés következtében megváltozott az irányzatok egymáshoz viszonyított aránya. Az orthodoxia nemcsak arányában, de befolyásában is jelentősen csökkent.¹¹ A domináns helyzetbe került *kongresszusi* zsidóságot nemzeti-vallási stratégiája szempontjából – amit világháború idején és utána is következetesen képviselt – a legnagyobb kihívás a befolyásában megnövekedett *cionizmus* felől érte. A *neológ* sajtó, az antiszemita jelenségek mellett, a leghatározottabban a *cionista* irányzattal szemben lépett fel, azzal vádolva őket, hogy az általuk propagált „zsidó nacionalizmus” az új kurzus antiszemitáinak szolgál érvül.

„A miniszter saját nemzetiség faji elmélete támogatására bőséges idézeteket olvasott fel Simon Lajos nevű ügyvéd – ügyvéd kérem nem rabbi, mint ahogy a miniszter mondotta – cionista irányzatú művéből. A cionizmus, amelyről harminc évvel ezelőtt még senki sem tudott, amely a mai napig is a magyar zsidóság elenyésző töredéke, utóbb kifejeződött alakjában tudvalevőleg arra az álláspontra helyezkedett, hogy a zsidóságnak itt a mi országunkban is külön nemzetiségi létre és igényekre kell berendezkednie.”¹²

A *numerus clausus* törvény, illetve az abban megtestesülő nemzetkonceptió-váltás a neológ magyar-zsidó nemzetstratégiára mért súlyos csapást, és a cionisták pozícióit erősítette. „A nemzetgyűlés eldöntötte, hogy faj vagyunk...”¹³ értékelte keserűen a zsidósággal kapcsolatos új hivatalos álláspontot az *Egyenlőség* a törvény megszavazásakor. A kongresszusi zsidó elit, az 1920-ra kialakult új helyzetet a háború következményének tekintette és ideiglenesnek gondolta. Abban reménykedtek, ha a rendkívüli idők elmúlnak, akkor visszaállnak a háború előtti állapotok. „Őszintén bevallom, hogy a hazánkban most uralmon lévő kurzust efemer jelenségnek tartom, a háború egyik utórezgésének. Rendkívüli események idézték elő, hogy Magyarországon ez a helyzet előállhatott.”¹⁴ Az ideiglenesség reményéből kiindulva a

---

¹¹ FROJIMOVICS 2008. 226-227.

¹² *Egyenlőség* 1920. máj. 8./ 9-10. Mezei Ernő: A cionista lecke.

¹³ *Egyenlőség* 1920. szept. 25./ 1. Elvégeztetett...

¹⁴ *Egyenlőség* 1920. dec. 4./ 2-3. A *numerus clausus* után – írta: Sándor Pál.

neológ elit a 19. században kialakított intézményi stratégiát változatlanul hagyta, és továbbra is a magyar nemzeti keretek között határozta meg magát. A magyar zsidók magyar nemzet és magyar állam iránti állandó és megtörhetetlen hűségének az *Egyenlőség* többször hangot adott.

„A magyar államnak jó és hű polgárai, a magyar nemzetnek becsületes és hazafiasan gondolkodó fiai voltunk eddig mindig, akarunk és fogunk minden körülmények között a jövőben is maradni. Magyarságunkat nem engedjük elvenni. Drága és szent ez nekünk és a mi magyar nemzeti lelkiismeretünk épp oly sérthetetlen előttünk, mint zsidó vallásos lelkiismeretünk.”

– írta az *Egyenlőség* még a numerus clausus országgyűlési megszavazása előtt.¹⁵

IV. Károly második visszatérési kísérletét követően az *Egyenlőség* az új hatalmi, politikai realitásokhoz igazodott, és a király visszatérési kísérletét a kormányzóság, az új politikai struktúra alapintézménye elleni támadásként értelmezte.

„A budafoki ágyútűzben zsidó katonák is harcoltak. Magyar zsidó katonák, bankfiúk, kereskedők, egyetemi hallgatók, kik a kormányzó hadparancsára és a katonaság behívójára letették a tollat, a mércét, a vonalzót és elmentek a csatába az 1920. I. tc. védelmében. Akárcsak ezelőtt hét évvel, mikor szintén parancs jött; éppígy otthagytak mindent és mentek, hova a parancs hívta őket.”¹⁶

A zsidó hagyományban jelen meglévő „az állam törvénye mindaddig törvény, amíg az nem irányul a zsidó vallásgyakorlás ellen” premodern elvét adaptálták egy modern társadalmi kontextusra. Ezzel együtt az új hatalmi realitás zsidósággal szembeni ellenszenvét, nyíltan kifogásolta a neológ sajtó.

„Hanem azt kérjük, hogy szűnjön meg végre a zsidósággal szemben az államnak az a végzetes elfogultsága, mely tönkretette életünket két év óta. Az intézményes antiszemitizmust, mely nem

---

¹⁵ *Egyenlőség* 1920. júl. 31. / 3. Mi történjék a magyarországi zsidókkal?

¹⁶ *Egyenlőség* 1921. okt. 29. /1. A budafoki ágyútűzben.

az utcán dühöng, de társadalmi és hivatali csendes mozgalom, az állam – ha akarja – rövidesen megszüntetheti.”¹⁷

A politikai realitáshoz való alkalmazkodásnak fogható fel Löw Immánuel homíliája, melyet 1930-ban Horthy kormányzónak választásának 10. évfordulója alkalmából mondott a szegedi zsinagógában. Természetesen azt is hozzá kell tenni, hogy egy szegedi főrabbi, a neológ zsidóság felsőházi képviselője más beszédet nem is mondhatott.

„És tíz országlás alatt lassúdadon elültek a vészes kornak utólengesei. Horthy Miklós nevét a törvényhozás a törvénykönyv díszes lapján örökítette meg és a nemzet hálája hozzákapcsolta közművek teremtéséhez és a közirgalmasság alkotásaihoz. E művek létesülését, virágzását értesse meg a Gondviselés a hálás nemzet kitüntetett fejével, hogy lássa boldogan osztó igazság uralmát, belső béke bántatlanságát, a nemzet minden rétegének szerető egybeforrását, múltak vészeinek feledésbe menését, múltak érdemeinek megdicsőülését. És Szegedről keresi a jubiláló államfőt egy aggastyán egyéni hálája, akiről engesztelő nap emlékezetes előestéjén elriasztotta meghurcoló, ébresztett rágalom fojtogató ujjait.”¹⁸

Az idézet utolsó mondata Löw Immánuel elleni kormányzó-sértési perre utal, amelynek Horthy kegyelmi rendelete vetett véget.

Horthy-korszak Magyarországhoz való lojalitás mellett a trianoni országvesztés és az antiszemita jelenségek ellenpéldájaként jelent meg a neológ sajtóban a dualista Magyarország képe. Ez a nosztalgia a Dinasztia és az elpusztult Monarchia iránti sóvárgásban nyilvánult meg. Ebben az összefüggésben szerepelt a régi Magyarország, a Dinasztia és a hozzá hűséges magyar zsidó.

„...a legnagyobb hálával kell gondolnunk az öreg József főhercegre, akinek élete és működése amily áldáshozó volt hazánkra, éppúgy nemes szabadelvű, emberszerető gondolkodásával mindig támasza, védője volt a magyar zsidóknak. A zsidók megbecsülése egyik legszebb dísz volt a nagy nádor há-

---

¹⁷ *Egyenlőség* 1921. okt. 29./ 5-6. Az utolsó ágyú.

¹⁸ Löw 1939. 439.

zának és ez a szép tradíció ékesíti azóta mindig utódainak a lelkét is.”¹⁹

Az *Egyenlőségben* gyakran előfordult, hogy magas társadalmi presztízzsel rendelkező személyektől idéztek zsidókat elismerő mondatokat és szembeállították a tömegben megjelenő antiszemita megnyilvánulásokkal. Ezt a stratégiát alkalmazták Ferenc Józsefre is.

„Ferenc József meleg rokonszenvvel viseltetett a zsidók iránt. Megbecsülte az uralkodó ház iránt való rendíthetetlen hűségüket és összetartásukat és rosszul járt volna az, aki gúnyolódni merészelt volna a felséges úr jelenlétében a zsidókon, vagy szidni mert volna őket. Közismert tény, hogy nem egy zsidót tüntetett ki kegyével és szívesen időzött zsidók társaságában.”²⁰

A magyarországi zsidóság politikai szempontból is, így a királykérdéssel kapcsolatban is megosztott volt. Az *Egyenlőség* szerint azonban zsidókérdésben, mind a legitimisták, mind a szabad királyválasztók zsidóellenes attitűdöt mutattak. A két oldal pedig egymást vádolta zsidóbérencséggel, ezért a zsidóknak tartózkodniuk kell az állásfoglalástól, mert bármelyik párt mellett állnának ki, az pont az ellenkező hatást váltaná ki. „Hogy a legitimista csoportosulás valóban a zsidóság felvonulási terepe – e megállapítás igazán nem lep meg senkit, hiszen mindenki tudja, hogy a Rakovszky Istvánok, Szmrecsányi Györgyök mindenha a zsidóság járőrharcait vívták, a le-tűnt világ parlamentjeiben is.”²¹

Két olyan legitimista politikust említett az *Egyenlőség*, akik a dualizmus idején az antiszemita Katolikus Néppárt prominensei voltak. A szabad királyválasztó kispapokkal kapcsolatban az *Egyenlőség* álláspontja hasonló volt, mint a legitimistákkal kapcsolatban.

„Mi nem tudjuk, hogy a zsidóság egészében legitimista-e, vagy sem, és nem tudjuk, hogy a szabadelvű magyar társadalom egészében legitimista-e, vagy nem; azt azonban tudjuk, hogy a kispapok nem közjogi politikája az, amely bizalmatlanságot

---

¹⁹ *Egyenlőség* 1920. szept. 11./ 7-9. József nádor és családja. Írta: Dr. Léederer Sándor.

²⁰ *Egyenlőség* 1921. szept. 10./ 9. Ferenc József az antiszemitizmusról.

²¹ *Egyenlőség* 1921. szept. 24./ 6. A kurzus erősíti a zsidóságot. Írta: dr. Kadosa Marcel.

keltett vele szemben – általános reakcionárius politikája volt olyan, hogy árnyat vetett közjogi politikájára: bármilyen lett volna is.”²²

A dualizmus-nosztalgia ellenére az *Egyenlőség* sem vonhatta ki magát a Horthy-korszakban főáramban lévő függetlenségi diskurzus hatása alól. A neológ lapban megjelenő kurucos hangvételű cikkek inkább tekinthetők a magyar nemzeti függetlenség melletti kiállásnak – és a hazafiatlanság vádjával szembeni apologetikának, mint Dinasztia-ellenességnek.

„Kristóffy József ugyanis midőn leírja a Fejérvári-kormány megalakulását, megfesti az úgynevezett nemzeti ellenállást, melyet a 48-as ellenzék az egész országban a darabont kormánnyal szemben kifejtett, igen sok szót szentel a magyar zsidóság akkori magatartásának. Oly beállításban teszi azt, mely valamennyiünkben a legnagyobb meglepetést kelti. [...] Megállapítható ugyanis, hogy a Haynau-féle híres rendelet óta, melyet az óbudai rebellis zsidókhoz intézet, sohasem merült fel ilyen konkrét formában a magyar zsidók Kossuth-párti magatartása. [...] Kristóffy emlékirataiból kiderül, hogy a magyar zsidóság olyan lelkesedéssel támogatta a 48-as ellenzék nemzeti ellenállását a darabont-kormánnyal szemben, hogy a darabont-kormány kénytelen volt Ferenc József királynál bepanaszolni a zsidókat azoknak kuruc és Kossuth-párti magatartása miatt.”²³

Az *Egyenlőség* cikkeiben tehát egyszerre jelent meg az új politikai realitáshoz való alkalmazkodás és az akkori életvilág antiszemita diskurzusának antitéziseként megjelenített dualizmus képe. Ezek a diskurzusok a közösség nyilvánosságának különböző szintjein artikulálódtak. Bizonyos szituációkban ezek a diskurzusok talán a közösségen belül metanyelvekké is válhattak.

---

²² *Egyenlőség* 1921. szept. 24./ 6 A kurzus erősíti a zsidóságot. Írta: dr. Kadosa Marcel.

²³ *Egyenlőség* 1927. máj. 7./ 3. A darabont-kormány Ferenc Józsefhez fordult a rebellis magyar zsidók miatt.

IRODALOM

FROJIMOVICS Kinga

- 2008 *Szétszakadt történelem. Zsidó vallási irányzatok Magyarországon 1868-1950.* Balassi Kiadó, Budapest.

GERŐ András

- 2004 *Képzelt történelem. Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből.* Eötvös Kiadó – PolgART Kiadó, Budapest.

GLÄSSER Norbert – ZIMA András

- 2009 Változatlanság a változásban. A két világháború közötti budapesti zsidó csoportok önképe a megváltozott Kárpát-medencei határok függvényében. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 2009/1-4. 35-62.

LÖW Immánuel

- 1939 *Kétszáz beszéd 1919-1939.* I-II. kötet. A Szegedi Hitközség Kiadása, Szeged.

ROMSICS Ignác

- 2005 *Magyarország története a XX. században.* Osiris Kiadó, Budapest.

ZEIDLER Miklós

- 2001 *A revíziós gondolat.* Osiris Kiadó, Budapest.
2002 *A magyar irredenta kultusz a két világháború között.* REGIO Könyvek – Teleki László Alapítvány, Budapest.

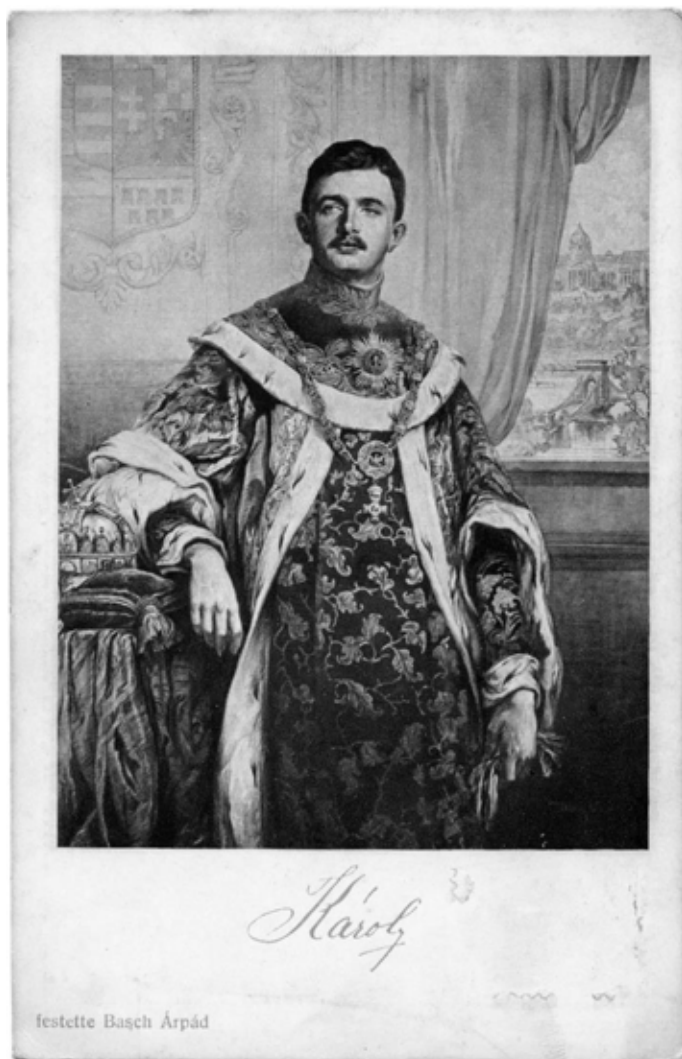
DYNASTIC LOYALTY IN A NONDYNASTIC ERA

Besides loyalty to the Hungary of the Horthy era, the image of dualist Hungary appeared in the press as the counter-example to the loss of territory at Trianon and the anti-Semitic phenomena. This nostalgia was manifested in a longing for the dynasty and the destroyed Monarchy. Old Hungary, the dynasty and the Hungarian Jew loyal to it figured in this context. However, numerous social and cultural phenomena, as well as internal Jewish discourse can only be interpreted within a general Central European framework. After 1920 there was also a change in the proportions of the different Jewish trends in Hungary. The borders appeared not only in their physical state as an unbridgeable reality that had to be dealt with but also created new borders in the organisation of groups and society.

IV. Károly király Csernovitzban

A király szavai a zsidó patriotizmusról az Aranyalbumban

Koronázási képeslap Basch Árpád
izraelita művész alkotásával